

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ПОДОЛАННЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто основні проблеми бюджетного дефіциту та основні напрями проведення заходів направлених на скорочення величини бюджетного дефіциту в Україні. А також проаналізовано індикативні прогностичні показники зведеного бюджету на 2013 та 2014 роки.

Ключові слова: бюджетний дефіцит, державний борг, державні доходи, державні видатки, джерела фінансування.

Nechayuk I.B.

KEY ISSUES OVERCOME THE BUDGET DEFICIT IN UKRAINE

The article deals with the problem of overcoming the budget deficit in Ukraine.

In a market economy, Ukraine budget deficit affects the socio-economic development of the country. That's why in today's economic issues of development areas and overcome the reduction in the budget deficit takes on special relevance.

Proved that budget deficits are complex economic phenomenon that affects the entire spectrum of economic relations in Ukraine.

Defined the essential characteristics of the budget deficit in the following aspects: the basic problem, the theoretical foundations of origin and the state budget deficit. The basic directions of reducing the budget deficit and projected performance analysis indicative of the consolidated budget for 2013 and 2014.

The basic task of the scientific article is to study the economic effect, identify the main causes and identify the problems to overcome the budget deficit in Ukraine.

Key words: budget deficit, public debt, public revenue, government spending, financing sources.

Нечаюк И.Б.

ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРЕОДОЛЕНИЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФИЦИТА В УКРАИНЕ

В статье рассмотрены основные проблемы бюджетного дефицита и основные направления проведения мероприятий направленных на сокращение величины бюджетного дефицита в Украине. А также проанализированы индикативные прогностические показатели сводного бюджета на 2013 и 2014 годы.

Ключевые слова: бюджетный дефицит, государственный долг, государственные доходы, государственные расходы, источники финансирования.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Основним інструментом державної фінансової політики є бюджетний дефіцит, який суттєво впливає на соціально-економічний стан країни. Зростання бюджетного дефіциту спричиняє в країні посилення інфляційних процесів, кризу у сфері державних фінансів, грошової системи, зростання диференціації в доходах і, як наслідок, погіршення соціально-економічного стану в суспільстві. Саме тому дослідження проблем виникнення та подолання бюджетного дефіциту є особливо актуальним на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженням бюджетного дефіциту займаються багато відомих вітчизняних та російських економістів, серед яких: Азаров М., Гордєєва Л., Рєдіна Н., Самсонова К., Колеснікова Р., Білоусової Н., Федосова С, Опаріна С, Омельянович Л., Сафонової Л. та інші. Однак, для українського бюджету проблема дефіциту ще й досі залишається невирішеною.

Цілі статті. Метою статті є дослідження та визначення проблем щодо подолання бюджетного дефіциту в Україні.

У контексті досягнення даної мети вирішено наступні завдання:

- розглянуто теоретичні основи виникнення та покриття бюджетного дефіциту держави;
- проаналізовано індикативні прогностичні показники зведеного бюджету на 2013-2014 роки;
- визначено основні напрями зменшення бюджетного дефіциту.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Фінансування бюджетного дефіциту здійснює неоднозначний вплив на розвиток країни. Досягнення позитивних результатів досить часто супроводжується виникненням негативних наслідків. В періоди економічних криз і фінансових потрясінь

проблеми зведення бюджету з дефіцитом і забезпечення його фінансування значно ускладнюються [1,с.56].

Наявність бюджетного дефіциту пояснюється багатьма причинами. Експерти серед головних причин виділяють низьку ефективність економіки і зовнішньо – економічних зв'язків, національну структуру видатків, високу питому вагу держави в секторі економіки. В Україні частка держави в структурі ВВП оцінюється в 35%. Це високий показник, який може бути лише в умовах розвинутої ринкової економіки. Заплановані податки збираються недостатньо повно. Не оптимальна структура неподаткових надходжень.

Існують глибинні, загальні проблеми бюджетного дефіциту, що властиві будь-якій державі, в якій видатки бюджету перевищують доходи, і конкретні, особливі причини, що мають місце в окремій країні. Глибинними причинами бюджетного дефіциту в Україні є спад виробництва, зниження ефективності функціонування галузей економіки і підприємств, не виважена соціально-економічна політика в державі.

На сучасному етапі серед основних проблем дефіциту бюджету виділяють наступні:

–структурна розбалансованість економіки та несвоєчасне і неефективне проведення структурних перетворень;

–неефективний механізм оподаткування суб'єктів господарювання;

–збереження значної кількості нерентабельних державних підприємств, що одержують дотації;

–невідповідна наявним фінансовим можливостям держави структура бюджетних витрат;

–значний обсяг тіньової економічної діяльності;

–нецільове і неефективне використання бюджетних коштів;

–втрати, розбазарювання виробленої продукції, крадіжки, приписки і т. ін., що не стало об'єктом ефективного державного фінансового контролю;

–неефективність фінансово - кредитних відносин [4,с.25].

Бюджетний дефіцит вимагає постійного пошуку шляхів його подолання, тобто збалансування доходів і витрат бюджету. З ціллю зниження бюджетного дефіциту необхідно:

–вдосконалити податкову систему, забезпечити оптимальний рівень податкових вилучень для формування бюджетів усіх рівнів і створення сприятливих умов для підприємницької діяльності;

–залучити до інвестиційної сфери особисті заощадження населення;

–забезпечити фінансову підтримку малого та середнього бізнесу шляхом розробки і виконання цільових програм розвитку малого і середнього підприємництва;

–посилити відповідальність суб'єктів господарювання та їх керівників, зокрема особисту майнову і кримінальну відповідальність, за дотриманням вимог законодавства, своєчасність і повноту розрахунків з бюджетом та державними позабюджетними фондами;

–скоротити видаткову частину бюджету: зменшити витрати на фінансування управлінських структур, створити жорсткий контроль за виплатою державних коштів;

–перейти від бюджетного фінансування до системи надання субсидій, субвенцій, інвестиційних позик суб'єктам господарювання;

–запровадити науково обгрунтовану систему прогнозування значень показників, що беруться за основу формування доходів і видатків бюджету, використовувати при бюджетному плануванні нормативи бюджетної забезпеченості;

–удосконалити нормативно-правове забезпечення бюджетного процесу.

У разі прийняття рішення стосовно затвердження бюджету з дефіцитом можливо використання таких рекомендацій з метою його управління:

–проведення ефективної політики з обслуговування державного боргу країни;

–дефіцит державного бюджету підтримувати на рівні, не вищому за рівень інвестицій в основний капітал за рахунок коштів державного бюджету;

–формувати прогнозні показники дохідної та видаткової частини бюджету усіх рівнів на основі реальних даних;

–залучені кошти повинні використовуватися переважно для цільових державних програм, спрямованих на економічний розвиток [2,с.38].

В Україні управління фінансуванням дефіциту державного бюджету доцільно зорієнтувати на запобігання загострення ситуації у фінансовій сфері. Для цього слід збільшити інвестиційні видатки бюджету і витрати на підтримку вітчизняного бізнесу, а також посилити стимулювання внутрішнього попиту. Необхідною є фінансова підтримка державних

банківських установ, спрямована на зміцнення їх стійкості за рахунок нарощування статутних капіталів. Потребують підтримки програми стимулювання організованих заощаджень населення та обмеження відпливу депозитів.

Все вище перераховане підтверджує той факт, що ідеального методу покриття дефіциту на сучасному етапі не існує. Всі з шляхів подолання дефіциту мають негативні наслідки. Нейтральне збалансування бюджету можливе лише в довгостроковому періоді.

За прогнозом Державного бюджету України на 2013-2014 р. основними завданнями на довгострокову перспективу є:

- забезпечення справедливої, стабільної, спрямованої на забезпечення фіскальної достатності системи оподаткування як фактора активізації підприємницького потенціалу та зниження частки тіньової економіки;

- покращення добробуту та якості життя населення шляхом економічно обґрунтованого підвищення державних соціальних стандартів та гарантій, удосконалення системи надання пільг і допомоги;

- зниження рівня дефіциту державного бюджету та частки державного боргу у валовому внутрішньому продукті;

- підтримка структурних реформ у реальному секторі економіки і соціальній сфері та залучення інвестицій в економіку;

- зниження адміністративного та регуляторного тиску на бізнес;

- підтримка економічного зростання регіонів, зміцнення фінансово-економічної самостійності місцевих бюджетів;

- поліпшення фінансових показників діяльності державних підприємств;

- підвищення ефективності управління бюджетними коштами шляхом удосконалення та розширення сфери застосування програмно-цільового методу та подальшої оптимізації бюджетних програм [3].

Прогноз включає індикативні прогнозні показники зведеного та державного бюджетів за основними видами доходів, фінансування, видатків і кредитування, державного боргу та гарантованого державою боргу, взаємовідносин державного та місцевих бюджетів, а також за бюджетними програмами, які забезпечують протягом кількох років виконання інвестиційних програм (проектів) (таб.1).

Таблиця 1

Індикативні прогнозні показники зведеного бюджету на 2013-2014 роки
(млрд. гривень)

Найменування показника	2013 рік	2014 рік
Доходи	495,1	522
Видатки	506	537,9
Сальдо кредитування	-3	-4,1
у тому числі:		
повернення кредитів	3,9	3,9
надання кредитів	6,9	8
Дефіцит «+» /профіцит «-»	13,9	20

Джерело: [3]

Визначено частку перерозподілу валового внутрішнього продукту через зведений бюджет на рівні 29,3 відсотка у 2013 році і 28,2 відсотка у 2014 році [3]. Передбачено утримання прогнозом обсягу державного боргу на рівні, що не перевищує 25 відсотків валового внутрішнього продукту. Це у 2013 і 2014 роках сприятиме покращенню іміджу України як інвестиційно привабливої держави, зміцнить довіру іноземних інвесторів, зменшить уразливість фінансової системи держави.

У випадку сприятливої економічної ситуації, відсутності форс-мажорних обставин та виконання (перевиконання) дохідної частини бюджету, в 2013 році бюджет отримає суттєві фінансові ресурси, які можуть стати вагомим чинником стимулювання економічної активності та покращення рівня соціального захисту населення. Разом з тим, 2013 рік є останнім перед радикальним зниженням ставок податків, тому додатковий фінансовий ресурс необхідно використати таким чином, щоб отримати максимальний економічний ефект та вирішити найбільш нагальні та важливі завдання. Починаючи з 2014 року, фінансові можливості уряду в даному напрямі будуть обмежені.

Та якщо додаткові фінансові ресурси в 2013 році будуть отримані, вони повинні бути спрямовані на:

1. Зменшення дефіциту бюджету. В умовах реалізації модернізаційної стратегії можливим і доцільним для України може вважатися помірне дефіцитне фінансування інвестиційних видатків в проекти та програми, доходи бюджету від яких в перспективі дозволять щонайменше покрити боргові ресурси, залучені для їх фінансування. Запозичення для фінансування інвестиційних проектів мають бути обмежені 2 % ВВП з метою зниження тиску на цінову стабільність та курсу національної валюти.

2. Зменшення боргового навантаження на економіку. В умовах нестабільності та невизначеності глобальних економічних тенденцій та економічної динаміки в середньостроковій перспективі уряд у випадку наявності надпланових надходжень до бюджету має спрямувати кошти на дострокове погашення частини державного боргу. Це дозволить підвищити стійкість системи державних фінансів до зовнішніх негативних чинників. Враховуючи наявність ризиків девальвації національної валюти (що автоматично призведе до зростання державного боргу у гривневому вираженні), доцільним видається надати пріоритет достроковому погашенню зовнішніх боргових зобов'язань.

3. Збереження високого рівня інвестиційних видатків зведеного бюджету. Враховуючи очікуване зниження динаміки зростання доходів бюджету та збільшення податкових витрат на стимулювання економічної активності, видається доцільним збереження в 2013 році інвестиційних видатків зведеного бюджету на рівні 5 % ВВП. При цьому зростання ВВП понад планові показники дозволить автоматично збільшити обсяги інвестиційних видатків. Такий показник інвестиційних видатків має стати усталеним орієнтиром при підготовці бюджету на 2013 рік та в подальшій перспективі.

4. Підвищення соціальних стандартів та збільшення видатків на соціальні проекти. Враховуючи, що державою задекларовано курс на побудову соціально-орієнтованої економіки, значна частина приросту бюджетних надходжень повинна бути спрямована на поліпшення добробуту громадян. Водночас, необхідно відмовитися від механістичного підвищення базових соціальних стандартів та зосередити увагу на перегляді методики визначення та розрахунку, і відповідно, розміру соціальних стандартів та селективній підтримці найменш соціально захищених категорій населення. Необхідно також впорядкувати систему соціальних пільг, що дозволить збільшити пільги тим категоріям населення, які дійсно їх потребують, без надмірного додаткового зростання видатків бюджету.

5. Інвестиції в проведення реформ. З часу відновлення незалежності в Україні залишаються актуальними низка реформ, які все ще не були реалізовані не в останню чергу через брак коштів. До числа таких варто віднести реформу ЖКГ, адміністративно-територіальну реформу, земельну реформу та ін. Доцільним видається розширення видатків бюджету на проведення в 2013 році однієї з таких реформ [3].

Висновки. Таким чином, дефіцит бюджету є важливим інструментом державної фінансово кредитної політики, засобом впливу на економічне становище в цілому в країні. Високий рівень дефіциту бюджету значно впливає на стан економіки країни.

Зміст фінансування дефіциту бюджету зводиться до мобілізації ресурсів з метою забезпечення видатків, не покритих доходами, шляхом застосування особливих форм і методів. Бюджет зводиться з дефіцитом для забезпечення фінансування додаткових видатків, надання кредитів і погашення державного боргу.

На сучасному етапі уряд повинен постійно контролювати розмір бюджетного дефіциту, інакше він здійснюватиме дестабілізуючий вплив на соціально-економічний розвиток країни. Необхідно приділяти більше уваги збільшенню доходів держави шляхом подолання безробіття, поліпшення податкової системи, удосконалення приватизації державного житла, поліпшення фінансового стану суб'єктів господарювання та ін. З метою максимально ефективного управління дефіцитом державного бюджету необхідно застосовувати систему економічних заходів. Дефіцитне фінансування для України вкрай важливе і необхідне. Його слід не скорочувати, а переорієнтувати на вирішення основної проблеми нашої економіки — поживлення інвестиційної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Василик О. Д. Державні фінанси України/ О.Д.Василик, К.В. Павлюк - К.: 2004.-608с.
2. Огонь У. Домінанти фінансової стабільності в розвитку зобов'язань держави // Фінанси України. №5. –2008. – С. 32-41с.
3. Прогноз Державного бюджету України на 2013 і 2014 роки. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/318-2012-%D0%BF>
4. Федосов В., Гладченко Л. Бюджетний дефіцит у контексті західної фінансової теорії і практики // Финансовые риски. – 2009. - № 3. - С. 19-32.

Рецензент: д.е.н., професор Лютый І.О.